

Klyve – Kverndammen Fra Nettsted til Porsgrunn kommune

I 1868 ble Kverndammen tatt i bruk som drikkevannskilde for Porsgrunn kommune. Mølla på stedet brant ned til grunnen i 1895 etter flere hundre års drift. Det var visstnok mølleren selv som var ildspåsetter. Kverndammen ble også nyttet som isdam fra 1860-årene til 1900. Naturisen som ble sagd ut ble i blokker lagt over på trerenner og sendt ned til lagerhusa ved Porsgrunnselva for videre i hovedsak å bli eksportert til Europa. "Klyvedammen Litt historikk v/ Christian Abrahamsen: Klyvedammen blev tatt i bruk som vannbasseng høsten 1868, m.h.t. vannforsyningen i Vestre Porsgrunn og brannslukningsforholdene samme sted i eldre tider er ikke større å si. Der fantes forskjellige steder brønner som blev benyttet i

husholdningene. Trengte man særlig godt vann, blev det hentet fra den såkaldte «Skriverbrønn» på Bjørndalen. I branntilfelde blev vann til slukning hentet i Storelven og Lilleelv, idet man langet vann fra brannsløpene til brannstedet i seildukspøser. I 1850 årene har kommunen tydeligvis optatt vannforsyningsspørsmålet til alvorlig drøftelse, jfr. Lund: Porsgrund s. 68 ff. Under 24 septbr. 1857 sees ingeniørkaptein J. W. Klingenberg å ha avgitt en innstilling «Om Vandledninger til Porsgrund» hvori han redegjør for sine undersøkelser m.h.t. vannverk for Østre Porsgrunn og Osebakken samt for Vestre Porsgrunn og hvori han også leverer overslag for omkostningene i den anledning. Kaptein Klingenberg kom til det resultat at det «ikke kan være tale om å velge annet enn sagfører Wessels mølledam» som forsyningskilde for Vestre Porsgrunn. Gjennomførelsen av vannverksplanene lot dog vente lenge på sig. Man anla imidlertid en vannledning av gjennemborede trerør fra «Skriverbrønnen». Denne viste sig av årsaker som man til trods for stadige efterforskninger ikke med sikkerhet kunde utfinne som oftest ubrukelig på grunn av usmak som sterkest

innfant sig i den tørre årstid. Den almindelige folkemening så årsaken i den omstendig at vannledningen passerte Vestsidens kirkegård. Den 28 desember 1866 avgav Porsgrunns formannskap et «Forslag angaaende anleggelse af Vandværker i vestre og østre Porsgrund» bilagt med et av kaptein Klingenberg under 3 desember 1865 utarbeidet overslaget til vandverker i Porsgrund. Saken var derefter oppe i Porsgrunds kommunestyre som vedtok samme den 21 november 1867. Ved kgl. resol. av 25 januar 1868 blev derefter kommunen meddelt ekspropriasjonstillatelse likesom det blev meddelt kommunen approbasjon på et lån på 30.000 spd. til vannverkets utførelse. Den 6 juli 1868 blev der så avhølt ekspropriasjonsforretning med borgermester Hans Wessel, Anders Olsen Klyve og skibskaptein Carl Christensen som innstevnte. Under befaringen blev mølledammen påvist. Efter beskrivelsen hadde den et overløp og luke hvorfra vannet løp ned i bekkeleiet nedenfor og fulgte dette til en dam eller avsats hvor der var bygget en stampe som blev drevet ved vannkraften. Derfra gikk vannet videre inn i en trerenne som ledet det videre til en mølle litt nedenfor. Møllen og stampen tilhørte Wessel. Hoveddammen var ifølge skjønnets beskrivelse ved overfallsrennen 14 ½ fot hevet over bassengets bunn. Det oplystes under forretningen at det av kommunen aktedes forhøiet 1 ½ fot. Ved denne påbygning vilde efter hvad der videre oplystes Wessels mølledamsluke kunne forhøies 19 fot over dens daværende stilling uten at vannmengden til hans mølle blev mindre enn den allerede var, dog med fradrag av den vannmengde som vannverket behøvet til sit forbruk. Det påvistes videre under befaringen at Wessels eiendom strakte sig 1000 fot opover langs bekken fra Mølledammen på begge sider til et gjerde som gikk tversover dalen. Derfra strakte dammen sig på Anders Olsen Klyves eiendom langs dalen i en lengde av 1050 fot fra det nevnte gjerde som dannet grensen mellem Wessels og Anders Olsens eiendomme. Gjenstand for erstatningen var altså bassengets forhøielse med 1 ½ fot innover det «omgivende england». Av kaptein Christensens eiendom erhvervedes rett til nedlegning av vannledning likesom særskilt takst med en bestemt sum for avståelse av jorden hvorved også følger adgang til jorden for tilsyn og reparasjons skyld - dog undtatt skade som måtte forvoldes ved mulige ulykkestilfælde som jordskred m.v. der i så tilfelde måtte bli gjenstand for overenskomst eller skjønn. For Christensens vedk. blev skjønnet: a) erstatning for skade forvoldt ved nedlegningen av vannledningen 15 spd. b) do. for avståelse av grunden til vannledningen med adgang til samme for å tilse og reparere 65 spd. Christensen påanket ikke skjønnet. Wessel og Anders Olsen begjærte derimot overskjønn. Dette blev avholdt 30/9 1868. Herunder tilførte Wessels sakfører at da kommunen har innlagt i dammen en 9" rørledning måtte erstatningen beregnes efter den vannmengde som kan gå gjennom et sådant rør likesom han påstod erstatningen for det tap Wessel vilde lide ved at al malning ved sankevann for eftertiden vilde bortfalde på grunn av vannverket. Overskjønnet kom til sådant skjønnsresultat: Wessel: For avsavn av mølledammen under arbeidet 6 spd. pr. uke. For avgivelse av vann til vannverket 660 spd. under forbehold av at dammen vedlikeholdes i like tett tilstand likesom isen på dammen forblir Wessels forsåvidt ikke isdannelse sker under underkant av Wessels damluke. På forespørsel uttalte skjønnet at det forutsatte at dammen vedlikeholdes av kommunen. Jordskade ved forhøielse av vannstanden 40 spd. Ved erstatningen var hensyn tatt til skade på stamperenne og ulempe med veien ved mølledammen. Anders Klyve: Skade ved dammens førhøielse 250 spd. Som innledningsvis nevnt blev vannverket tatt i bruk høsten 1868. Det var oprinnelig tenkt som basseng alene for vestre Porsgrund. Det var imidlertid rikelig vann; det blev derfor efter nogen tids forløp istannbrakt en forbinnelse mellem Vestsidedningen og Østsidedningen (fra Svinholt). Denne forbindelse skedde fra først av leilighetsvis når det behøvedes ved at en vannslange straktes over elven. Senere blev der lagt en fast ledning. I 1873 blev Wessels Klyve solgt til

Hans A. Nenset som ved kontrakt av 9/2, tgl. 7/6-1884 bortforpaktet den. Ved ovennevnte ekspropriasjon resenerter isrett til Karl Siljan, Brevik for et tidsrum av 30 år. Isretten som senere blev overdradd til andre bortfaldt altså i h.h.t. kontrakten i 1914. Nenset overdrog i 1886 Klyve gård til Solum kommune. Denne solgte derefter de til eiendommen tilliggende rettigheter til møllebruk m.v. til Hans Knardal. Han misligholt sine forpliktelser hvorfor kommunen i 1892 overdrog rettighetene til Anders Tollefsen for kr. 12.000,- Såvel Knardal som Tollefsen søkte i sin eiertid å legge hindringer iveien for Porsgrunns kommunes utnyttelse av vannet i Kverndammen. Særlig i Tollefsens tid opstod der forskjellige uoverensstemmelser p.g.a. at Tollefsen ved å åpne damluken og p.a.m. søkte å chikanere kommunen. Disse tvistigheter ledet til politianmeldelser, beskikkelsesforliksklager m.v. Samtidig utvidet Tollefsen den gamle virksomhet ved møllen ved å begynde en enebæroljefabrikk som skulde drives med dampkraft. Anlegget brendte i 1895. Tollefsen søkte nu gentagne ganger å bevege Porsgrunn til å overta hans rettigheter. Da Tollefsen heller ikke ordnet sine forpliktelser overfor Solum kommune, måtte denne igjen overta rettighetene. Under tvistighetene med Tollefsen var spørsmålet om omfanget av den rett Porsgrunn i 1868 hadde erhvervet gjenstand for drøftelse. Tollefsen framholt på sin side at byen kun hadde erhvervet rett til vann til husbruk og brannslukning i Vestre Porsgrunn; det var derfor uten hjemmel når vannet blev ledet over til Østsiden, at det blev benyttet til industrielt bruk samt at der blev solgt vann til utenbysboende. Saken blev av kommunen forelagt advokatene Bonnevie og Seip til uttalelse og en lengre utredning blev avgitt av adv. Bonnevie. Betenkningen konkluderer med en avvisning av Tollefsens krav. Imidlertid traf Porsgrunns kommune skridt til å få ordnet forholdene mht. Klyvedammen og det besluttedes å avholde ekspropriasjon. I formannskapsmøte 22/8-1898 vedtok man å la avholde forsøkspropriasjonstakst over breddene langs Vestsidens dam og den til samme førende bekk i den utstrekning stadsingeniøren har opmerket for ved erhvervelse av disse å hindre at vannet blev forurenset». Videre besluttedes å avholde takst over hvad det vilde koste å erhverve eneretten til vannet i Vestsidens damm og adgang til påbygning i høide med den forannevnte opmerkning. I bystyre 13/10-1899 blev formannskapets beslutninger enstemmig godkjent. Ved kgl. resol. 28/9-1901 blev det så tilladt Porsgrunns kommune Til utvidelse av byens vannforsyning og i øiemed å sikre vannet mot forurensing å ekspropriere flomvannet i Klyve damm og bekk i Solum herred samt et isolasjonsbelte omkring nevnte vasdrag overensst. med et av stadsingeniøren under 29/9-1898 avgitt forslag. At der fra byens vannledninger kan uttas stadig løpende spring samt at vannet kan brukes til industrielt og teknisk bruk. Den 31/5-1902 påbegyntes så ekspropriasjonsskjønnet. Innstevnet var Solum kommune, Ole Klives enke, Maren Klyve og Gunhild Klyve. Likeledes møtte Harald Rugtvet hvis eiendom også blev berørt. Intervenienter var Aslak Gudmundsen, Jonas Christensen, Olaus Olsen, Karl Johan Olsen, Jonas Sandbuktens enke samt Peder Iversen som alle påstod sig berørt ved opdemningen da de fikk sit husholdningsvann fra Klyvebekken. Under forretningen avgav Porsgrunns sakfører, Møller, at hvad der forlangtes skjønn over var: Eiendomsoverdragelse. Efter det fremlagte kart den med rødt anmerkede ekspropriasjonslinje betegnet med tal fra 1-17. Hered var dog å bemerke at Porsgrunn istedetfor linjen 3-2-1-a forbeholdt sig å benytte en linje a-b-c-d-e-f-g-3 hvorfor alternativ takst bades avgitt. En ekspropriasjonslinje som ovenfor det gamle brokar på begge sider helt fulgte 6 m. coten og nedenfor dette 3 m. coten undtagen forsåvidt angikk Gunhild Olsens eiendom hvor den som under litr. a helt fulgte den røde ekspropriasjonslinje. Vannavståelse. Porsgrunn ønsket å erhverve bekkens hele vannføring. M.h.t. isretten vilde der efter utløpet av den daværende kontrakt (av 1884) ikke kunne bortsettes noen ny isskjæringsrett, således at der ikke efter denne dag kunde foregå noen istrafikk uten Porsgrunn kommunes

samtykke. Hva spesielt angikk Gunhild Olsen aktet ikke Porsgrunn kommune å formene henne adgang til å hente vann fra dammen i den utstrekning hun tidligere hadde gjort dette, men forutsetter at vannet ikke forurenses. Det samme gjaldt Ole Klyves enke. Porsgrunns kommune vilde selv anbringe det gjerde den anser nødvendig rundt det eksproprierte areal. Hvis der eksisterte, noen rett for de innstevnte til å kjøre tømmer over isen på dammen ble denne uberørt av ekspropriasjonen likesom denne i tilfelde ikke vilde bli avskåret ved de eventuelle nye deminger. Den vei Ole A. Klyves enke påstod å ha til fremkomst over den del der eksproprieres til den annen del av hennes eiendom bortfaller. Den adgang Klyve fattiggård påstod å ha til overgang ved de gamle brokar bortfaller. Under skjønnet protesterte intervenientene hvis eiendomme hentet vann fra den fra Klveddammen rinnende bekk mot ekspropriasjonen da de ved denne vilde bli berøvet nødvendig vann til husbruk hvilket stred mot vassdr. paragraf 36. På foranl. av sakf. Møller uttalte skjønsmennene i den anledning at flomvannet i bekken ikke hadde nevneværdig betydning som vannforsyning til husbruk. De antok heller ikke at en påbygning av dammen i og for sig uten at den i samme forefundne lekkasje blev tettet vilde ha noen skade tilfølgende for intervenientene. De antok at der vilde kunne skaffes intervenientene fornødent vann til husbruk ved anbringelse av 1" rør i dammen hvis lekkasjen tettes under forutsetning av 1 meters effektiv trykkehøide. Hvis ikke vilde de bli berøvet sit vann til husbruk. Iøvrig opstod der under skjønnet tvist mellom kommunen og de innstevnte om omfanget av den rett Porsgrunn allerede i 1868 hadde erhvervet og hvad der altså ved denne anledning yderligere måtte erhverves ved ekspropriasjonen. Der blev derfor avgitt skjønn under følgende 2 forutsetninger: at kommunen i 1868 hadde erhvervet rett til å benytte alt det vann som kan gå gjennom et 9" rør på enhver måte som den måtte finne tjenlig. at ekspropriasjonen i 1868 kun hjemler Porsgrunn rett til å benytte vannet til husbruk og brannslukning i vestre Porsgrunn. Rettens avgjørelse av disse spørsmål forelå først 3. mars 1903 - altså efter underskjønnets avhjemling og gikk ut på: Intervenientenes protest mot ekspropriasjonen tokes ikke tilfølgende; kommunen blev kjent berettiget til å benytte hele Klyvebekkens vannføring mot å anbringe i demningen et 1" rør under 1 meters effektiv trykkehøide. De innstevntes påstand at ekspropriasjonen i 1868 kun forutsatte å skaffe vann til bruk for innvånere i vestre Porsgrunn og brannslukning sammesteds blev av retten tatt tilfølgende. Underskjønnet blev avhjemlet 4/11-1902. Det blev påanket til overskjønn unntagen for Gunhild Klyve og Harald Rugtvet vedkommende, for hvem takstene blev: Gunhild Klyve, grunn med påstående trær kr. 250,- Harald Rugtvet, samlet erstatning kr. 100,- For de øvrige innstevntes vedkommende avhjemledes overskjønnet 19/6-1903 med sådant resultat: Ole A. Klyves enke: Grunn med trær efter alt. 1 (6 m. coten med isolasjonsbelte) kr. 4750,- Fragår hvis parsellen a-b-c-d-e-f-g-3-2-1 ikke eksproprieres kr. 120,- Efter alt. 2 (6 m. coten på begge sider), grunn med trær kr. 2800,- Ulempeerstatning ifl. begge alternativer forat veien blir avskåret kr. 550,- Solum kommune: Grunn med trær kr. 400,- Ulempe for tap av, overgang ved det gamle brokar kr. 950,- Erstatning for vannavståelse under forutsetning av at Porsgrunn i 1868 kun erhvervet rett til vann til husbruk og brannslukning i vestre Porsgrunn = kr. 9500,- Overskjønnet uttalte at det hadde tatt hensyn til dammens betydning som isdam, men ikke til mulige fremtidige utrasninger på heromhandlede eiendom. Videre forutsettes at Solum kommune har full disposisjonsrett over vannet ned til lukeåpningens bunn. Ved gjennomførelsen av ekspropriasjonen bestemte Porsgrunns formannskap sig til å velge det mindste alternativ (alt. 2) forsåvidt isolasjonsbelte angår. Ekspropriasjonslinjen fulgte altså 6 meters coten ovenfor det gamle brokar og 3 m. coten nedenfor samme - undtatt Gunhild Klyves eiendom. Skyldsetning av de eksproprierede arealer blev avholdt 12 august tinglyst 14 september 1904 forsåvidt angår Ole A. Klyves enkes eiendom, gdnr. 23 brur. 30. Parsellen fikk brnr. 125 og

en skyld av ink. 1,27. Gunhild Klyves eiendom (O. D. Hansen), gdnr. 23 brnr. 17. Parsellen fikk brnr. 124 og en skvid av 4 øre. Harald Rugtvets eiendom, gdnr. 25 brnr. 1. Parsellen fikk brnr. 3 og en skyld av, 1 øre. Skyldsetning avholdtes 28 august, tingl. 2 september 1905 over Solum kommunes eiendom, gdnr. 23 brnr. 16. Parsellen fikk brnr. 128 og en skyld av mk. 1,56." Utdrag (s. 170-174) fra: Christian Abrahamsen: Solum - Porsgrund. Det gamle «Vessia». Porsgrunn 1991 Til bokas innholdsfortegnelse Porsgrunn biblioteks hjemmeside
Søk i bokbasen